

บทวิจารณ์หนังสือ (BOOK REVIEW)

โลกทัศน์ชาวพุทธ

A Buddhist Worldview”

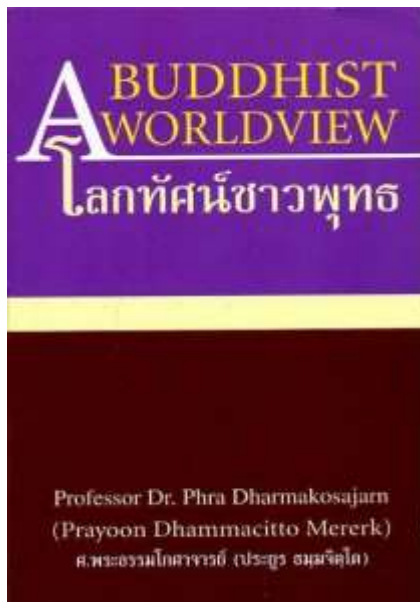
พระมหาธนกร กิตติปัญโญ

Phramahathanakorn kittipanyo

วิทยาเขตนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Nakhon Sawan Campus Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: thanagorn_s@hotmail.com

ผู้เขียน : พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ศ.,ดร.

ปีที่พิมพ์ : 2548

สำนักพิมพ์ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ISBN : 974-364-123-8

ความนำ

สำหรับเป้าหมายของบทความเรื่อง “โลกทัศน์ชาวพุทธ A Buddhist Worldview” ผู้เขียนบทความแรก ลักษณะพิเศษของพระพุทธศาสนา ปาฐกถาแสดงในการประชุมองค์การพุทธสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ครั้งที่ 19 ณ พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในบทความที่สอง พุทธทัศน์เรื่องจัดการศึกษาเพื่อความสมดุล ปาฐกถาแสดงแก่สภาหลักสูตรและการสอนแห่งโลก ข้าพเจ้าได้นำเสนอวิธีการจัดการศึกษา ซึ่งมีพื้นฐานอยู่บนหลักการจัดการศึกษาแนวพุทธที่จะบูรณาการทิศทางใหม่แห่งประสบการณ์มนุษย์ที่วิทยาศาสตร์แยกกันไม่ให้เข้ามา หลักการที่ในเวลาเดียวกันอยู่เหนือวิทยาศาสตร์ซึ่งไม่รวมสิ่งอื่น สิ่งนี้เป็นไปได้เพราะพุทธธรรมในขณะที่ก้าวล้ำห่วงพันข้อจำกัดในวิทยาศาสตร์ แต่กระนั้นก็ไปกันได้กับหลักวิทยาศาสตร์ บทความที่สาม เป็นปาฐกถาแสดงในการประชุมสุดยอดของผู้นำศาสนาและจิตวิญญาณ เพื่อสันติภาพแห่งโลกในปีห้สวรรษ จัดขึ้นที่องค์การสหประชาชาติ

บทวิจารณ์

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวมบทความที่รวมไว้ ณ ที่นี้เขียนขึ้นในโอกาสต่าง ๆ สำหรับผู้ฟังที่ต่างกัน ด้วยเหตุนี้จึงค่อนข้างหลากหลายในสิ่งที่นำมาแสดง แต่กระนั้นก็แสดง แต่กระนั้นก็แสดงถึงความเป็นหนึ่งเดียว ความเป็นเอกภาพของข้าพเจ้าที่เพียรพยายามแสดงซึ่งสถานภาพชัดเจนของพระพุทธศาสนาในโลกยุคร่วมสมัย กล่าวคือโลกทัศน์สมัยใหม่ (หรือถ้าจะพูดว่าโลกทัศน์ภายหลังสมัยปัจจุบัน) ความเพียรพยายามที่จะทำเช่นนั้นเป็นสิ่งที่ข้าพเจ้าหลีกเลี่ยงไม่พ้น ข้าพเจ้าเป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาและเป็นนักการศึกษาในโลกสมัยใหม่ ทุกสิ่งที่ข้าพเจ้าทำหรือพูดเป็นเครื่องแสดงให้เห็นและช่วยหล่อหลอมโลกทัศน์ชาวพุทธสมัยใหม่ ซึ่งจะกลายเป็นสิ่งที่ถูกทอดทิ้งไปหากไม่ใช้ความเพียรที่จะชี้แจงซึ่งโลกทัศน์ ในรูปแบบที่ปะติดปะต่อกันนอกจากสิ่งที่ข้าพเจ้ามีฐานะผูกพันเชิงวัฒนธรรมกับประวัติศาสตร์ ข้าพเจ้ายังกล้าพิสูจน์ว่า พระพุทธศาสนาสนับสนุนให้ชาวโลกมีโลกทัศน์ใหม่ได้ โลกทัศน์ที่จะบรรเทาปัญหาและสิ่งโต้เถียงกันในยุคที่มีอยู่คนเดียวในโลกนี้ให้เบาบางลงไป

ผู้เขียนชื่อ ศาสตราจารย์ พระธรรมโกศาจารย์,ศ.,ดร. (พระพรหมบัณฑิต ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่หนกลาง เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาส กรุงเทพมหานคร ท่านเข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์บวชเป็นสามเณรเมื่ออายุ 12 ปีได้สำเร็จเปรียญธรรม 9 ประโยค ขณะที่ยังเป็นสามเณรในปีพุทธศักราช 2519 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงอุปถัมภ์ การอุปสมบทของท่าน ในพระบรมราชานุเคราะห์ที่พระบรมมหาราชวังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ส่วนรายละเอียด เริ่มต้นด้วยความนำมีเนื้อหาแบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนที่ 1. ลักษณะพิเศษของพระพุทธศาสนา 2. พุทธทัศน์เรื่องจัดการศึกษาเพื่อความสมดุล 3. พุทธทัศน์สลายความขัดแย้ง 4. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อสันติภาพของโลก

สิ่งที่โดดเด่นในหนังสือเล่มนี้ คือการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์

มนุษย์ทุกวันนี้ยึดเอาโลกทัศน์ของยุคเทคโนโลยีอุตสาหกรรม ฟริทจอฟ แคมปรา ให้คำจำกัดความของโลกทัศน์ว่า “เป็นกลุ่มของแนวความคิด ค่านิยม การรับรู้ และแนวปฏิบัติที่ชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งสร้างกรอบในการมองความจริงและเป็นพื้นฐานให้กับการที่ชุมชนก่อตัวขึ้นมา”

โลกทัศน์ ที่สำคัญในวัฒนธรรมโลกจะประกอบด้วยความคิดและค่านิยม นายวิลลิส ฮาร์แมนได้บอกชื่อส่วนประกอบของโลกทัศน์ในยุคอุตสาหกรรมไว้ดังนี้ ความคาดหวังให้มีความเจริญทางด้านวัตถุแบบไม่จำกัดพร้อมกับการบริโภคที่เพิ่มขึ้นมิได้ขาด ความเชื่อมั่นว่าวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะแก้ไขปัญหายุคอย่างความเป็นนายเหนือธรรมชาติการแข่งขันและลัทธิปัจเจกบุคคล อาจจะพูดได้ว่าโลกทัศน์ดังกล่าวนี้ ได้นำไปสู่การเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมการทำให้ทรัพยากรธรรมชาติหมดสิ้นไป การควบคุมเทคโนโลยีที่ไร้ผล และที่สำคัญที่สุดคือการขาดความสมดุลในการพัฒนาด้านวัตถุและจิตใจ

หากว่าเราประสงค์ที่จะจัดตั้งความสมดุล ในการพัฒนาด้านวัตถุและจิตใจเราต้องเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนวิธีการคิดของเรา อย่างถอนรากถอนโคนตามนัยของนายโธมัสคุนซ์การเปลี่ยนโลกทั้งนี้เกิดขึ้นและชะงักไปบ้างอย่างไม่สม่ำเสมอเรียกว่า การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาที่มุ่งเน้นการปฏิบัติ ทางศาสนาแห่งประชาธิปไตย ดร.เอ็มเบคการ์ ได้กล่าวไว้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นขบวนการแห่งประชาธิปไตย ยกย่องประชาธิปไตย ในศาสนา สังคมและการเมืองและพระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับว่าเป็นศาสนาที่มีความเหมาะสมมากที่สุดสำหรับสังคมประชาธิปไตยเพราะทรงสอนเน้นย้ำในหลักการประชาธิปไตย 3 ประการคือ เสรีภาพ สมภาพ และภารดรภาพ

1) หลักเสรีภาพพระพุทธรองค์ให้เสรีภาพในด้านความคิด ทางคำพูด และการตรวจสอบซึ่งการให้อิสระภาพในทุกด้านนี้จำเป็นมากในพระพุทธศาสนา เพราะเป้าหมายสูงสุดคือความหลุดพ้น หรือเรียกว่า วิมุตติ หรือที่เรียกว่าอิสรภาพจากพันธนาการทั้งปวงในชีวิต

2) สมภาพ พระพุทธรองค์ได้ทรงกล่าวว่า คนมิได้ดีเลวเพราะวรรณะ คนจะดีเลวล้วนแล้วมาจากกรรมเก่าในสมัยนั้นพระพุทธรองค์ทรงให้เสรีภาพแก่สตรีให้เท่าเทียมบุรุษ ซึ่งในสมัยนั้นสตรีเป็นช้างเท้าหลังพระพุทธรองค์ได้ทรงแต่งตั้งให้มีภิกษุณีขึ้น เพื่อเป็นการยกสถานะภาพทางสังคมของสตรีและยังทรงตรัสว่า สตรีก็สามารถบรรลุธรรมขั้นสูงสุดได้เช่นกัน

3) การตรภาพ พระพุทธรองค์ทรงกล่าวไว้ว่า สรรพสัตว์ทั้งหลายที่มาเกิดมาในโลกนี้ล้วนแล้ว แต่เคยเป็นญาติสนิทมิตรสหายกันแล้วทั้งสิ้นไม่ชาติใดก็ชาติหนึ่ง ซึ่งเป็นหลักของการตรภาพ

ภาพรวมของหนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือเน้นไปที่คำสอนในพระพุทธศาสนา คำบาลีว่า “ภาวนา” โดยทั่วไปแปลว่า “การพัฒนา” ซึ่งมี 4 ประการที่รวมการพัฒนาทางเทคโนโลยีและการพัฒนาทางจิตเข้าไว้ด้วยกัน การพัฒนาทั้ง 4 ประการคือ

1. การพัฒนาทางกาย (กายภาวนา) เป็นการพัฒนากายพร้อมกับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ
2. การพัฒนาสังคม (ศีลภาวนา) เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีและเป็นมิตรกับคนอื่น
3. การพัฒนาจิต (จิตตภาวนา) เป็นการพัฒนาสภาวะทางจิต
4. การพัฒนาปัญญา (ปัญญาภาวนา) เป็นการพัฒนาความรู้รอบ

เพื่อให้บรรลุผลถึงการพัฒนาศักยภาพที่สมดุลระหว่างกายกับจิต บุคคลต้องได้รับการศึกษา 3 ประการ (ไตรสิกขา) ในพระพุทธศาสนา คือ 1) อธิศีลสิกขา มุ่งให้เกิดการพัฒนาทางกายและสังคม 2) อธิจิตตสิกขา มุ่งให้เกิดการพัฒนาจิต 3) อธิปัญญาสิกขา มุ่งให้เกิดการพัฒนาปัญญา

เสน่ห์ของหนังสือเล่มนี้คือ ผู้วิจารณ์มีความคิดที่เห็นด้วยกับผู้เขียนหนังสือเรื่อง “โลกทัศน์ชาวพุทธA Buddhist Worldview” ใน 3 ส่วน ได้แก่การแสดงถึงความเป็นหนึ่งเดียว สถานภาพชัดเจนของพระพุทธศาสนาในโลกยุคร่วมสมัย คือโลกทัศน์สมัยใหม่ ในฐานะพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาและป็นนักการศึกษาในโลกสมัยใหม่ รูปหนึ่ง ผูกพันเชิงวัฒนธรรมกับประวัติศาสตร์ และผู้กล้าพิสูจน์ว่า พระพุทธศาสนาสนับสนุนให้ชาวโลกมีโลกทัศน์ใหม่ โลกทัศน์ที่จะบรรเทาปัญหาและสิ่งโต้เถียงกันในยุคที่มีอยู่อันเดียวในโลกนี้ให้เบาบางลงไป

โดยในส่วนแรก ได้แนะนำความคิดในความเปลี่ยนแปลงระดับพื้นฐานในโลกทัศน์

ส่วนที่สอง เป็นปาฐกถาแสดงในการประชุมสุดยอดของผู้นำศาสนาและจิตวิญญาณเพื่อสันติภาพแห่งโลกในปีสหัสวรรษ

ส่วนสุดท้าย การเผยแผ่พระพุทธศาสนา มุ่งให้เป็นการทำงานเพื่อสันติภาพ ความปรองดอง และความเจริญรุ่งเรืองในทุกระดับชั้น เริ่มแต่จิตใจของปัจเจกชน จนถึงส่วนรวม

ข้อสังเกตส่งท้ายว่า ในพระพุทธศาสนามีโลกทัศน์ใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาให้สมดุล มีพื้นฐานอยู่บนโลกทัศน์แบบองค์รวม ตามกฎปฏิจลสมุปบาท ที่ทุกสิ่งทุกอย่างอาศัยกันและกันเกิดขึ้น และสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในโลกนี้มีคน 3 ประเภทคือ คนตาบอด คือคนผู้ที่มีปัญญาบอด ไม่มีความรู้ในวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ไม่มีความรู้ในทางธรรม คนตาเดียว คือคนผู้รู้เฉพาะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีด้านเดียว และคนสองตา ได้แก่ผู้ที่ประดับด้วยความรู้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และมีความรู้ในพระพุทธศาสนาสำหรับชีวิตด้วย

แนวคิดที่ไม่เห็นด้วย ผู้วิจารณ์มีความคิดเห็นว่า หนังสือเล่มนี้ฉบับเดิมเป็นภาษาอังกฤษ แล้วแปลออกมาเป็นฉบับภาษาไทย ซึ่งการแปลจากภาษาอังกฤษมาเป็นภาษาไทยนั้น ยังมีข้อบกพร่องมีเนื้อหาสาระไม่ครบถ้วน ทำให้การค้นคว้าข้อมูลบางส่วนหาเนื้อหาไม่ได้ ยกตัวอย่างเช่นการแปลเชิงอรรถที่เป็นภาษาอังกฤษมา

เป็นภาษาไทยเอกสารอ้างอิงไม่ครบ ทำให้ยากต่อการค้นคว้าเพิ่มเติม ส่วนในด้านของเนื้อหาขาดการอ้างอิงถึงพระไตรปิฎก

ในหนังสือเล่มนี้ได้พูดถึงปัญหาและทางออกที่เกิดขึ้นกับชาวพุทธเท่านั้น แต่ไม่ได้เสนอทางออกให้กับศาสนิกอื่น ที่โยยหาสันติภาพ ด้วยวิธีการแบบพุทธ เป็นเพียงโลกทัศน์ชาวพุทธเพียงท่านเดียว ขาดความคิดเห็นอันหลากหลายและไม่ครอบคลุมเนื้อหาของคำสอนทางพระพุทธศาสนา

สรุป

หนังสือเล่มนี้ถือได้ว่า เป็นหนังสือที่อุดมปัญญา เป็นแนวทางในการแสวงเปลี่ยนโลกทัศน์ใหม่ ในการประชุมสุดยอดผู้นำชาวพุทธนี้ จะมีความหมายต่อโลกยิ่งขึ้นถ้าจะร่วมกันแสวงหานโยบายแท้จริง เกี่ยวกับประเด็นร่วมสมัยเช่นสันติภาพของโลก สิทธิมนุษยชน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การศึกษา และการพัฒนาพระพุทธศาสนา ทุกวันนี้ จะมีบทบาทช่วยให้โลกมีสันติภาพได้ ถ้าผู้นำชาวพุทธรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและถ้าจะร่วมมือกันกับองค์การสหประชาชาติ ทั้งในระดับท้องถิ่นระดับชาติ และนานาชาติ ด้วยความพยายามร่วมมือกันเพื่อให้ได้มาซึ่งสันติภาพถาวรถ้าผู้นำโลกชาวพุทธไม่สามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้วก็ไม่ง่ายเลยที่จะส่งเสริมสันติภาพของโลก ได้ขอให้เราอย่าลืมคำขวัญที่ว่า “รวมกันเราอยู่แยกหมู่เราตาย”

